

До
Научното жури за защита на
дисертационен труд - заповед
№ 991 от 16.12.2021 г. на ректора
на ВСУ “Черноризец Храбър”

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Симеон Владимиров Тасев

относно: дисертационен труд на тема “Неустойката в гражданското и търговското право”, с автор Жана Красимирова Димитрова, докторант в Юридическия факултет на ВСУ “Черноризец Храбър” по професионално направление 3.6 “право”, докторска програма “Гражданско и семейно право”

Уважаеми членове на научното жури,

1. Информация за докторанта

Жана Красимирова Димитрова е завършила специалност “право” в Юридическия факултет на ВСУ “Черноризец Храбър” през 2015 г. Със заповед на ректора е зачислена като докторант по докторска програма “Гражданско и семейно право”, с научни ръководители доц. д-р Антон Грозданов и проф. д-р Маргарита Бъчварова. Положила е успешно всички изпити, съгласно индивидуалния учебен план и е отчислена с право на защита със заповед на ректора. Работи като юрисконсулт в Национален Алианс за социална отговорност гр. Варна - от 01.02.2019 г. до сега.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с общ обем от 241 страници и включва: увод, четири глави с параграфи към тях, заключение и списък на използваната литература. Направени са общо 394 бележки под линия. Списъкът на източниците съдържа 182 заглавия, от които 157 на кирилица и 25 на латиница / английски и френски език /.

Трудът е обсъден и насочен за защита пред научно жури с решение на катедра “правни науки” при Юридическия факултет на ВСУ “Черноризец Храбър”, с протокол № 7 от 29.11.2021 г.

Структурата на изследването е съобразена с изискванията на закона и правилника, а така също и с наредба № 12 на ВСУ, както и с предмета на самото изследване.

Дисертационният труд е значим и актуален, с правилно избрана методика на изследването. Той е едно от малкото цялостни и самостоятелни изследвания на института на неустойката в гражданското

и търговското право - чл. 92 ЗЗД и чл. 309 ТЗ. Тази материя има не само теоретична основа, но и важно практическо значение, към което е ориентиран и трудът. Изследването и особено - сравнително правното, съставлява новост за правната наука.

В увода на дисертацията е обоснована необходимостта от изследването и неговата актуалност. Определени са задачите и са посочени използваните методи за постигането им: логически, телесологичен, аналитичен и сравнителноправен.

Въпросите, предмет на изследването се отнасят до: а/ понятието за неустойката; б/ обектът и предметът; в/ целта на труда; г/ предложенията "DE LEGE FERENDA".

Глава първа е озаглавена "Възникване и развитие на правната уредба на неустойката". В първия параграф са разгледани въпроси, свързани с произхода и уредбата на неустойката в древността. Еволюцията на правната уредба е предмет на внимание на докторанта в параграф втори. В него основно е разгледано развитието на правната уредба у нас в отменените ЗЗД от 1982 г. и ТЗ от 1897 г. В заключение на този параграф са направени подробни изводи за тази уредба /с. 23 и 24/.

Особено внимание е отделено на "Сравнително-правните аспекти на института на неустойката в законодателствата на европейските държави и у нас. В параграф трети последователно са разгледани въпроси, относно неустойката а/ в англо-саксонската правна система; б/ институтът на неустойката в законодателството на ФР Германия; в/ институтът на неустойката в законодателството на Р Франция; г/ институтът на неустойката в законодателството на Руската федерация и д/ правната уредба на неустойката в българското законодателство. /с. 25-68/. По мое мнение би следвало уредбата по нашето право да бъде разгледана на края на този параграф и отделните точки да бъдат преномериирани.

Считам, че тази част от изследването в глава първа на труда съставлява принос в нашата правна теория. Това ясно се вижда от направените изводи, изложени в 20 пункта /с. 65-68/.

Глава втора е посветена на „Правната природа на неустойката. Видове. Характеристика“ /с. 69-138/. Тази глава съдържа пет параграфа, в които задълбочено са изследвани следните въпроси: а/ понятие за неустойка; б/ клаузата за неустойка – страни; в/ изискуемост на неустойката; г/ правна характеристика на видовете неустойка – аа/ алтернативна неустойка; бб/ кумулативна неустойка; вв/ изключителна неустойка; гг/ неустойка в договора за морски превоз на товари; В параграф пети подробно са разгледани въпроси, относно: ограничаването на неустойката от други правни институти, а именно: а/ ограничение на неустойката от обезщетението за вреди; б/ ограничение на неустойката от мораторната лихва; в/ ограничение на неустойката от

задължава и отметнината; г/ отграничение на неустойката от търговския залог и д/ отграничение на неустойката от поръчителството.

Достатъчно е само да изтъкнем множеството въпроси, които докторантът си е поставил, като предмет на изследването. Те имат не само теоретичен характер, но и допринасят за точното прилагане на закона от съдилищата в практиката.

Основателно е изтъкнато, че неустойката е една от проявните форми на договорната отговорност и е способ за обезпечаване изпълнението на задължението /с. 72/. С важно значение са и направените изводи /с. 76, 77, 86/. Голямо практическо значение има и правната характеристика на видовете неустойки. Изследването в параграф четвърти на глава втора е неразрывно свързано и с параграф пети на същата. То ще допринесат за избягване на противоречията в съдебната практика, при прилагането на закона.

Изключително важно значение има и въпросът разгледан за „Неустойката в договора за морски превоз на товари“, уреден в чл. 140-243 КТК – в условията на световната пандемия – Ковид 19 и изводите, направени на с. 114.

Не по-малко значение имат и въпросите, свързани с ограничения на неустойката от други правни институти /с. 115-137/. В заключителната част на параграф пети на глава втора са направени и важни изводи /с. 134-136/.

Глава трета – разглежда „Функциите на неустойката“. Тя се състои от шест параграфа, в които последователно са разгледани: а/ функции на неустойката – общи положения; б/ обезпечителна функция; в/ санкционна функция; г/ отражение на функциите върху правната природа на неустойката и д/ нищожност на неустойката поради противоречие на добрыте нрави /с. 138-186/. Изтъкнато е, че посредством тези функции се „проявява социалната природа на неустойката, както и социалното ѝ предназначение и значимост в механизма на правно регулиране“. Изследването в тази част на труда е насочено към разграничаване на отделните функции на неустойката, което допринася за развитието на правната теория. В тази насока са направени и съответните изводи /с. 160, 161/. Важно теоретично значение има и параграф пети на глава трета във връзка с „Отражение на функциите върху правната природа на неустойката“, с направените изводи /с. 169/.

В шестия параграф на глава трета е разгледан и въпросът за „Нищожност на неустойката поради противоречие с добрыте нрави“. Въпросът е свързан основно с приложното поле на чл. 309 ТЗ. Тази разпоредба не допуска възможността за намаляване поради прекомерност на неустойката, дължима по търговска сделка, склучена между търговци. Докторантът подробно се спира на застъпваните различни гледища в доктрината, относно проблемът за „нищожност на неустойката поради

противоречие с добрите нрави“. Изтъкнато е в труда, че с цел отстраняване на противоречия и уеднаквяване на съдебната практика, ВКС прие ТР-1-2010-ОСТК. С това тълкувателно решение, ВКС основателно прие, че не е нищожна поради накърняване на добрите нрави неустойка по търговска сделка, уговорена без краен срок и предел, до който се начислява. Преценката за нищожност, поради накърняване на добрите нрави се прави за всеки конкретен случай към момента на склучване на договора. Така застъпеното становище се възприема и от докторанта. Макар тълкувателното решение да е подписано с отделни особени мнения, то е задължително за съдилищата /съдебната власт/, съгласно чл. 130, ал. 2 ЗСВ. Във връзка с изложеното докторантът прави и предложение за изменение на чл. 309 ТЗ, както следва: „Чл. 309. Неустойката, дължима по търговска сделка между търговци не може да се намалява поради прекомерност само при пълно неизпълнение. В останалите случаи на неправилно или частично изпълнение следва да се допуска намаляване на неустойката поради прекомерност /с. 183/ на труда. Това гледище заслужава внимание и може да се подкрепи, като думите “неправилно или частично изпълнение“ се заменят с „неточно изпълнение“ по мое мнение.“

Според докторанта по този начин „се гарантира санкционната функция на неустойката, като се пресече възможността за произволното ѝ намаляване“. /с. 184 виж и 186/.

Глава четвърта изследва проблеми, свързани с „Намаляване на неустойката“ – /с. 187-226/. Тази глава съдържа три параграфа. В първия са разгледани въпроси, относно „Същността на правото на намаляване на неустойката“. Във втория са изследвани предпоставките за намаляване на неустойката поради прекомерност, а в третия е направено разграничение между намаляване на неустойката по граждански и търговски сделки, които въпроси са изследвани поотделно.

Вън от съмнение е значимостта на изследването в тази глава на дисертацията. Изтъкнато е в труда, че през последните години съдебната практика сочи, в много от случаите за уговаряне на неустойка в огромни размери. Това в някои от тях не е оправдано. Защитното правило – за намаляване на неустойката е уредено в чл. 92, ал. 2 ЗЗД, с което се избягва неоснователното обогатяване на едната страна и се създава баланс между интересите на страните. Разглеждайки правната същност на намаляването, основателно авторът поддържа, че то е едно субективно потестативно и вторично право, което принадлежи на дължника. То се осъществява чрез конститутивен иск или възражение пред съд. Правото се прекратява с еднократното му упражняване. Посочено е също, че разпоредбата на чл. 92, ал. 2 ЗЗД е приложима по отношение на всички видове неустойки. Във връзка с приложното поле на този текст от закона, в параграф втори са разгледани и „Предпоставките за намаляване на

неустойката поради прекомерност“. В тази насока са разгледани и застъпвани гледища в доктрина. Въз основа на направения анализ основателно е изтъкнато, че определящи критерии за „прекомерност“ на неустойката са: а/ добрите нрави; б/ справедливост; в/ вид на сделката. /с. 203-212/. Направени са и конкретни изводи на глава четвърта /с. 211, 212/.

С изключителна важност е и изследването в параграф трети – „Разграничение между намаляване на неустойката по граждански и търговски сделки, както и направените подробни изводи /с. 212-223/.

В заключението на труда, в пет пункта са изведени предложения „DE LEGE FERENDA“, които заслужават специално внимание. /с. 224-226/.

Библиографската справка е изведена на с. 127-141.

3. Оценка на автореферата

Представеният автореферат отразява точно съдържанието на дисертационния труд. Същият е в обем на 35 страници, в които са представени отделните глави и заключение. Направена е справка за научните приноси на дисертационния труд и е представен списък на публикациите по темата на дисертационния труд. /с. 34, 35/.

4. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд показва способностите на докторанта за провеждане на самостоятелно научно изследване. Изложени са оригинални становища на автора, които са добре аргументирани. Трудът се отличава с редица научно-приложими приноси, основани на достоверността на изследваната материя – застъпвани гледища в правната наука, анализ на действащата правна уредба и установената съдебна практика.

Научното изследване на „Неустойката в гражданското и търговското право“, съдържа следните приноси:

1. Трудът е първото цялостно изследване на института на неустойката в българското гражданско и търговско право. /чл. 92 ЗЗД и чл. 309 ТЗ/.

2. В дисертацията е извършено систематизирано изследване на историческото развитие и правната уредба на института на неустойката по нашето право.

3. Направено е подробно сравнително изследване и анализ на: англо-саксонската правна система, германското законодателство, френското законодателство и законодателството на руската федерация. Подчертано е, че уредбата в тези правни системи може да бъде взаимствана у нас, при евентуални изменения в правната ни уредба.

4. Приносен характер имат и изведените критерии за намаляване на неустойката, поради прекомерност.

5. Направени са важни изводи и са формулирани конкретни предложения „DE LEGE FERENDA“, с оглед бъдещо усъвършенстване на правната уредба на неустойката в чл. 92 ЗЗД и чл. 309 ТЗ.

6. Публикациите по темата на дисертацията, също имат приносен характер.

5. Критични бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да бъдат направени и отделни препоръки.

1. В структурата на съдържанието на труда в дисертацията и автореферата, в параграф трети на глава първа накрая, след думите „европейските държави“ да се добави „и у нас“, като сегашната т. 3.1. се изведе накрая, а останалите точки се преномерират.

2. На с. 91- горе, преди параграф четири да се посочи тълкувателно решение – ТР-7-2013-ОСГТК на ВКС.

Препоръчвам на докторанта да публикува труда като монография, в която да бъде отразена и най-новата съдебна практика.

3. Като правно-техническа бележка, предлагам в използваната литература да бъдат включени и авторите, допълнени в този списък. /вж. Облигационно право – помагало, Методи Марков, „Сиби“ – 2004 г., с. 147/.

4. Бъдещият монографичен труд по мое мнение се нуждае и от редакционно подобрение.

6. Заключение

Направените бележки и препоръки не се отразяват на общата положителна оценка на работата. Дисертационният труд отговаря на всички изисквания на чл. 6, ал. 3 ЗРАСРБ, чл. 27 ППЗРАСРБ и правилниците на ВСУ „Черноризец Храбър“, поради което давам положителна оценка и предлагам убедено на Научното жури да присъди на Жана Красимирова Димитрова образователната и научна степен „доктор“ по научна направление 3.6. „право“, научна специалност „Гражданско и семейно право“.

София, януари, 2022 г.

Рецензент:

/проф. д-р Симеон Тасев/

